Gerald Stone

Slědy wulgaty w Martinijowych sydom pokutnych psalmach (1627) a w bibliji lěta 1728

Swjećimy jubilej wudaća prěnjeje dospołneje hornjoserbskeje biblije z lěta 1728. Před tutym lětom Horni Serbja žanu cyłu ćišćanu bibliju w swojej maćerščinje njemějachu. Přełožki wěstych dźělow biblije pak hižo eksistowachu. Haj, rukopis Jurja Hawštyna Swětlikoweho přełožka cyłeje biblije po Wulgaće běše hižo lěta 1711 dokónčeny a ležeše w Budyskim tachantstwje, hdźež so wón hišće dźensa chowa, ale Swětlikowe dźěło njeje so ćišćało a běše wjetšinje katolikow njedostupne (Michałk 1972:52). Ewangelscy Serbja na druhim boku hižo mějachu někotre dźěle biblije w ćišćanej formje k dispoziciji. W lěće 1703 wuda so přełožk wšitkich psalmow – dźěło Pawoła Praetoriusa (1650–1709), Michała Frencla (1628–1706) a Michała Racy (1657–1730) (Jenč 1968:49). Lěta 1706 wuńdźe w ćišću cyły hornjoserbski Nowy Testament w Michała Frenclowym přełožku (Jenč 1968:49). A 1719, hdyž běchu Jan Langa, Matej Jokuš, Jan Běmar a Jan Wawer hižo při přełožowanju cyłeje biblije, wudaštaj Křesćan Leonhardt (1672–1742) a Jurij Dumiš (1679–1753) w Lubiju „Te Pſchißlowa, Prjedar a Woßoki Kyrliſch Salomonowy, ſtymi Knihami Jeſus Sirach a ſ Pſchidawkom Njekotrych žtukow ſ Biblije" (Jenč 1968:49). Tuž potajkim njejsu štyrjo přełožerjo biblije lěta 1728 wšo znowa přełožili, ale su eksistowace přełožki přewzali a rewidowali, kaž woni sami w swojim předsłowje wobswědčeja.

Stawizny ćišćanych přełožkow bibliskich tekstow započinaja so z Hrjehorja Martinijowym přełožkom sydom pokutnych psalmow, kotryž wuńdźe 1627 w Budyšinje (MARTINI 1627). Njeje znate, hač su přełožowarjo biblije lěta 1728 tutón tekst wužili, njeje pak to jara prawdźepodobne, wšak mějachu woni nowši přełožk cyłeho psaltera z lěta 1703 k dispoziciji. Rudolf Jenč měnješe, zo njejsu woni Martinijowy přełožk najskerje wužiwali a snano ani znali, dokelž hodźi so po jeho měnjenju wysoki stopjeń přezjednosće mjez Psalterom 1703 a bibliju z lěta 1728 zwěsćić, mjeztym zo je tekst pola Martinija chětro wotchilny. Přełožerjo biblije sami pisaja: „Muſten wir dahero das gantze Alte Teſtament, ohne die wenigen vorhin gedruckten Bücher, von neuen überſetzen. So haben wir auch mit der Reviſion derer bereits gedruckten Bücher, v. g. Pſalmen Davids, Sprüch-Wörter, Prediger-Buchs, hohen Liedes Salomonis und Sirachs, viel Mühe gehabt" (Biblija 1728: njepaginowe předsłowo). Při wšej tutej prócy pak su eksistowace přełožki w cyłku bjez wjele změnow přewzali, „hačkuli móhło so to po jich samsnym wobswědčenju hinak zdać", kaž pisa Jenč (1968:48). Njesměmy tola zabyć, zo w swojim rewidowanju njemějachu wjele swobody. W přinošku k 200-lětnemu jubileju dospołneje serbskeje biblije pisaše Jan Křižan-Klukšanski, zo „dyrbješe so Lutherowy němski přełožk bibliskeho teksta posłownje do serbskeje rěče přenjesć" (1928:76). „Styl njeje serbski ale poněmski", twjerdźi wón, „[...] kaž hdy by Němc němsku sadu słowo po słowje do serbskich słowow woblekał" (1928:76). Zajimawa potajkim by dyrbjała być Martinijowa chětro wotchilna wersija.

Wćipny, hač je też Martinijowy přełožk tak napisany, „kaž hdy by Němc němsku sadu słowo po słowje do serbskich słowow woblekał", sym jeho serbski přełožk pokutnych psalmow z němskim tekstom samsneje knihi přirunował. To njeje ćežko, wšak stejitej serbski a němski tekst porno sebi. A je so wukopało, zo so serbski tekst wo-

prawdźe na někotrych městnach wot němskeho wotchila. Dospołny serbski tekst Martinijowych pokutnych psalmow z krótkim komentarom a zapiskom zajimawych słowow je Michał Hórnik 1871 w *Časopisu Maćicy Serbskeje* wozjewił (1871:3–14). Dodawk k Hórnikowej rozprawje je Měrćin Kral w *Časopisu Maćicy Serbskeje* w lěće 1936 wudał (1936:65–68). Dwaj dalšej nastawkaj wo rěči Martinijoweho teksta je Eva Maria Ossadnik w časopisu *Wiener slavistisches Jahrbuch* 1988 a 1989 publikowała (Ossadnik 1988:183–185; eadem 1989:201–208) a skónčnje je lěta 2001 Hinc Schuster-Šewc faksimile teksta z zawodom, transliteraciju, transkripciju, rěčespytnej analyzu a zapiskom słowow wozjewił (Schuster-Šewc 2001). Kral a Ossadnik staj wěste wotchilenja Martinijoweho teksta wot němskeho teksta wobkedźbowałoj, ale njemóžeštaj pochad tutych wotchilenjow wujasnić. Wonaj předpokładujetaj, zo je Martinijowy serbski tekst přełožk Lutheroweho němskeho teksta, kiž je na pódlanskej stronje ćišćany. A to je prawje, ale jenož hač do wěsteho stopnja.

Hdyž přirunujemy serbski tekst z němskim, pytnjemy, zo njeje přełožk přeco dokładny. Při přirunanju někotrych njedokładnych městnow z łaćonskim tekstom Wulgaty pak so wukopa, zo njeńdźe wo přełožki němskeho, ale łaćonskeho teksta. Tak wujasnjuja so formulacije, kotrež běchu za Krala a Ossadnik problematiske, a namakamy tež hišće dalše wotchilenja, kiž dopokazuja wliw Wulgaty.

Wotchilenje wot němskeho teksta namakamy na př. w Psalmje 6, hrónčko 9:

(1) Ps. 6.9

Mart. (s.): Stupcze precz wod temne ſchicy / kiż ſloſc czinice

Mart. (n.): Weichet von mir alle Vbelthäter

Luth. (1534): Weichet von mir alle vbeltheter

Wulg. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem

Biblija 1728: Stupcże wottemne wſchizy ſłoſcznizy

„Stupcze precz wod temne ſchicy / kiż ſloſc czinicze“ zda so być přełožk němskeho *Weichet von mir alle Übeltäter*, ale relatiwna sada *kiž złósć činiće* njeje posłowny přełožk, ale skerje parafraza němskeho substantiwa *Übeltäter*, za kotryž bychmy wočakowali serbski substantiw *złóstnik*. Hdyž pak do Wulgaty pohladamy, zwěsćimy posłowny łaćonski ekwiwalent serbskeje relatiwneje sady. Biblija lěta 1728 pak ma wersiju, kiž dokładnje němsku wersiju wotbłyšćuje, mjenujcy: „Stupcże wottemne wſchizy ſloſcznizy“. Přepytowanje jeničkeho zachowaneho eksemplara Martinijoweje knižki w Budyskej měšćanskej knihowni wotkrywa, zo buchu ćišćane słowa *kiž złósć činiće* w tutym eksemplaru wot druheje ruki wušmórnjene a přez słowo *ſloßzniki* narunane. Njezwěrju sej tutu porjedźenku datěrować, ale wona znajmjeńša dopokazuje, zo ja njejsym prěni, kotremuž je njedoslědnosć mjez Martinijowym přełožkom a němskim tekstom napadnyła. Relatiwna sada *kiž złósć činiće* je potajkim slěd serbskeho přełožka nic z Lutherskeje němskeje wersije ale z łaćonskeje wersije Wulgaty.

Druhi přikład pochadźa ze samsneho Psalma a steji w 11. hrónčku:

(2) Ps. 6.11

Mart. (s.): Schice mogi / nepżaczelo dyrba k’hanibi bydż / a ßo gara ſtrożicz / ßo ſaſſo hroczicz a k’hanibi pżicz gara borſy.

Mart. (n.): Es müſſen alle meine Feinde zu ſchanden werden / vnd ſehr erſchrecken / ſich zurücke kehren / vnd zu ſchanden werden plötzlich.

Luth. (1534): Es müſſen alle meine feinde zu ſchanden werden / vnd ſeer erſchrecken / ſich zu rück keren / vnd zu ſchanden werden plötzlich.

Wulg.: Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei; Convertantur, et erubescant valde velociter.

Biblija 1728: Wſchizy moji nepſcheczeljo dyrbja ſahanibeni budż, a ßo jara ſtrożicż, a do haniby pſchindż nahlje.

Tu čitamy: „k' hanibi pżicz gara borſy". W němskej wersiji steji: „und zuschanden werden plötzlich". Serbske słowo *bórze* njeje dokładny přełožk němskeho słowa *plötzlich* a słowu *jara* faluje dospołnje ekwiwalent w němskem teksće. Ale serbska fraza *jara bórze* je wěrny wotbłyšć łaćonskeje frazy *valde velociter*, kotruż namakamy we Wulgaće. Biblija 1728 porno tomu wěrnje wotbłyšćuje Lutherowu wersiju: „a do haniby pſchindż nahlje". Naš anonymny wuporjedźer je też tutu njedoslědnosć wotkrył a je tuž słowje *jara bórze* wušmórnył.

Sćěhowacy přikład (3) běše za Měrćina Krala (1936:66) hódančko:

(3) Ps. 38.5

Mart. (s.): Pżeto mogie hrechi du weyſche mogey hlowy / gak gene czaſchke breḿo / pzidu wony mikori [*mi k hori*].

Mart. (n.): Denn meine Sünde gehen über mein Häupt / wie eine ſchwere Laſt ſindt ſie mir zu ſchwer worden.

Luth. (1534): Denn meine ſunde gehen vber mein heubt / Wie eine ſchwere laſt ſind ſie mir zu ſchweer worden.

Wulg.: Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, Et sicut onus grave gravatae sunt super me.

Biblija 1728: Pſchetoż moje rjechi pſchendu moju łowu, jako cżeſchke bremjo, wone me wobcżeżuja.

Kral mjenuje *mikori* „njeznaty wuraz". Hódančko pak běše poprawom Michał Hórnik hižo wuhódał (1871:8), hdyž w přispomjenju k formje *mikori* ju wujasni jako „mi hori – mi horje (na mnje horje)", ale Kral měnješe (1936:66 sć.): „Hórnik wułożuje w přispomjenju [...]: 'mikori – mi hori – mi horje (na mnje horje)'. To pak tola njespokoji. Němski tekst rěka Wie eine schwere Last sind sie (meine Sünden) mir zu schwer worden. Tuž drje stej mi kori dwě słowje, kaž wšak sebi też Hórnik mysli, a nominativ druheho słowa by był 'kora', kotrež słowo je jako jednory wěcownik woteznaty [...] Tak by kora něšto duši ćežke, po zmysłu němskeho teksta něšto přećežke była." Přirunanje z wotpowědnym hrónčkom w Wulgaće pak pokazuje, zo jedna so tu wo přełožk łaćonskeje frazy *super me*. Potajkim je Hórnikowa interpretacija *mi hori* abo hišće lěpje *mi k hori* prawa a Kral je sej njetrjebawše ćeže činił, dokelž chcyše na kóždy pad němskej wersiji napřećo přińć. Schuster-Šewc přewozmje bjez dalšeho wujasnjenja interpretaciju *mikori* jako *mi k hori*. Rozdźěl mjez Wulgatu a Lutherowej němskej wersiju w tym padże so wuzběhuje přez přirunanje z serbskim přełožkom z lěta 1728, hdźež čitamy: „jako cżeſchke bremjo, wone me wobcżeżuja". Wězo njeje Martinijowa sada *přidu woni mi k hori* dosłowny přełožk ani łaćonskeje sady *gravatae sunt super me* ani němskeje sady *sind mir zu schwer worden.* Tola element *mi k hori* wotbłyšćuje po mojim zdaću element *super me* a je potajkim slěd Wulgaty.

W štwórtym přikładże namakamy dalši přećiwk mjez serbskim a němskim přełožkom:

(4) Ps. 102.7

Mart. (s.): Ga ßum runi gako giedyn wumpak w'tege puſcini / ga ßum runi gako gena Szauka w'tych wopuſchczenych domach.

Mart. (n.): Ich bin gleich wie ein Rohrdomel in der Wüſten / Ich bin gleich wie ein Kützlin in den verſtöhrten Städten.
Luth. (1534): Ich bin gleich wie ein rhordomel jnn der wüſten / Ich bin gleich wie ein kützlin jnn den verſtöreten ſtedten.
Wulg.: Similis factus sum pellicano solitudinis; Factus sum sicut nycticorax in domicilio.
Biblija 1728: Ja ßym podomny na humpaka wpuſtzini, ja ßym jako ßowa wpuſtych mjeſtach.

Njedoslědnosć namakamy tu mjez němskej formulaciju *in den verstörten Städten* a serbskim přełožkom *w tych wopušćenych domach*. Zo nima serbski přełožk słowo *město* ale *dom* w frazy *w tych wopušćenych domach*, pokazuje na wliw łaćonskeho *domicilium*.

W pjatym přikładźe wobkedźbujemy njedoslědnosć w přełožku němskeho *viel* jako *bohaty*:

(5) Ps. 130.8
Mart. (s.): Iſrael ſpuſchczay ßo na teho KNESA / pżeto podla teho Kneſa ge ta myloſc / a bohaty wymożeni podla neho.
Mart. (n.): Iſrael hoffe auff den HErrn / Denn bey dem HErrn iſt die gnade / vnd viel Erlöſung bey ihm.
Luth. (1534): Iſrael hoffet auff den HERREN / Denn bey dem HERREN iſt die gnade / Vnd viel erlöſung bey jm.
Wulg.: Speret Israel in Domino; Quia apud Dominum misericordia, Et copiosa apud eum redemptio.
1728: Pocżakaj, Iſraelo, na teho KNESA, pſchetoż pola teho KNESA je nada, a wele wumożenja pola njeho.

Serbska wersija Martinija rěka: „pżeto podla teho Kneſa ge ta myloſc / a bohaty wymożeni podla neho“, němska pak ma: „Denn bey dem HErrn ist die gnade / vnd viel Erlöſung bey ihm“. Dwěluju, zo je *bohaty* dokładny přełožk němskeho słowa *viel*. Też přełożerjo cyłeje Biblije lěta 1728 njejsu tule słowo *bohaty* wužiwali, ale *wjele*. Jich wersija rěka: „pſchetoż pola teho KNESA je nada, a wele wumożenja pola njeho“. Serbske słowo *bohaty* pak derje přełožuje łaćonske słowo *copiosus*, kotrež we Wulgaće namakamy: „Quia apud Dominum misericordia, Et copiosa apud eum redemptio“.

Za Krala (1936:68) běše zajimawe, zo so słowo *Gnade* njepřełožuje jako *hnada* ale jako *miłosć* (Ps. 130.8 hlej horjeka, přikład 5, a 143.9), mjez tym zo *gnädig* so přełožuje jako *hnadny*. Słowo *hnada* pola Martinija njewustupuje, za to pak dwójce *hnadny* (Ps. 6.3 a 102.14).

(6) Ps. 143.9
Mart. (s.): Day mi ſkoro ſlyſchacz twogu miloſc
Mart. (n.): Las mich frühe hören deine Gnade
Luth. (1534): Las mich frue hören deine gnade
Wulg.: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam
Biblija 1728 (Ps. 143.8): Cżin, ſo bych rano ßłyſchał twoju nadu

(7) Ps. 6.3
Mart. (s.): KNEZE budz mi hnadny
Mart. (n.): HERR ſey mir gnedig

Luth. (1534): HERR ſey mir gnedig
Wulg.: Miserere mei, Domine
Biblija 1728: KNEZE, bycż mi nadny

(8) Ps. 102.14
Mart. (s.): Pzeto won ge czas, ßo ty gemu hnadny ßy
Mart. (n.): Denn es iſt zeit / das du ihr gnedig ſeieſt
Luth. (1534): Denn es iſt zeit / das du jr gnedig ſeieſt
Wulg.: Quia tempus miserendi eius; quia venit tempus
Biblija 1728: pſchetoż cżaß je, ſo by ty ßo na nej ßmilił

Tajka nutřkowna njedoslědnosć pak je mjenje překwapjaca, hdyž dźiwamy na dopokazy, zo so Martinijowy přełožk na dwě žórle złožuje: na Luthera a na Wulgatu. Model za słowo *miłosć* njeběše potajkim němske słowo *Gnade* ale łaćonske *misericordia*. W Swětlikowym łaćonsko-serbskim słowniku lěta 1721 přełožuje so *misercordia* jako *Miwoſcż*, *gratia* jako *Hnada* a *misereor* jako *Smėluyu ßo, Mi yo żėł* (Michałk 1988: s. v.). Ossadnik (1989:203–204) dźěli Kralowy zajim za tutu njedoslědnosć: „Bemerkenswert ist, daß bei Mart[ini] semantisch identische Wortarten nicht vom gleichen Wort abgeleitet sind: ‘Gnade’: dobroczi, myloſc – ‘gnädig’: hnadny, ‘Vergebung’: wodawani – ‘vergeben’: ſpuſch[cz]eny“ (1989:207). Zo wona tu dodawa fakt, zo němskemu słowu *Gnade* w jednym psalmje serbske słowo *dobrota* wotpowěduje, je jara relewantne, hačrunjež Ossadnik sama njeje wuznam tutoho zwěsćenja zrozumiła, přetož přirunanje z łaćonskim tekstom wotkrywa, zo wotbłyšćuje tuta njedoslědnosć situaciju w Wulgaće:

(9) Ps. 51.19
Mart.(s.): Schczin debri na Zioni po twoy dobroczi
Mart.(n.): Thue wol an Zion nach deiner Gnade
Luth. (1534): Thu wol an Zion nach deiner gnade
Wulg.: Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion
Biblija 1728 (51.20): Cżin dobrotu na Zioni, po ßwojej nadżi

Tuž njeje formulacija *po twoy dobrocżi* přełožk němskeho *nach deiner Gnade* ale łaćonskeho *in bona voluntate tua.* Biblija z lěta 1728 pak swěrnje přełožuje Lutherowu wersiju.

W dotalnych přikładach smy wěste diskrepancy mjez Martinijowym přełožkom a Lutherowej němskej wersiju zwěsćili, kiž so přez přirunowanje z Wulgatu a z přełožkom lěta 1728 jako slědy Wulgaty pola Martinija wujasnjuja. Biblija 1728 přełožuje w tutych padach swěrnje Lutherowy tekst, mjeztym zo so Martini wot njeho wotchila. Namakamy pak tež městna, na kotrychž so Biblija 1728, Martini a Wulgata kryja, ale so wot Luthera wotchileja. Tuž njenamakamy slědy Wulgaty w tajkich padach jenož pola Martinija, ale tež w Bibliji 1728. Tak pisa Ossadnik (1989:206): „Das Substantiv ‘Vergebung’ wird bei Mart[ini] von einem anderen Stamm als das Verbum ‘vergeben’ gebildet“, tola wo přičinje tutoho napřećiwka wona ničo njepraji. Njedoslědnosć, zo wotpowěduje substantiw *Vergebung* serbskemu słowu *wodowani* (za: *wodawani*), ale werb *vergeben* serbskemu *spušćeć*, so přez přirunowanje z tekstom Wulgaty rozjasnjuje (přikładaj 10 a 11). Rozdźěl mjez *remissae* a *propitiatio* we Wulgaće pak njewotbłyšćuje so jenož pola Martinija, ale tež w Bibliji 1728:

(10) Ps. 32.2
Mart.(s.): Sbohczne ge ton / kotremuz geho pzehreſcheni ſpuſcheny ge
Mart.(n.): Wol dem / dem die Vbertrettung vergeben ſindt

Luth. (1534): Wol dem / dem die vbertrettung vergeben ſind
Wulg.: Beati quorum remissae sunt iniquitates
Biblija 1728: Derje temu, kotremuż pſcheſtupenje je ſpuſchczene

(11) Ps. 130.5
Mart. (s.): Pzeto podla tebe ge to wodowani
Mart.(n.): Denn bey dir iſt die Vergebung
Luth. (1534): Denn bey dir iſt die Vergebung
Wulg.: Quia apud te propitiatio est
Biblija 1728 (130.4): Pſchetoż pola tebe je to wodaczje

Ossadnik skedźbni dale na to, zo ma němske słowo *Gebet* wšelake ekwiwalenty w Martinijowym teksće: *prošenje*, *modlitwa* a *próstwa*. „Daß das im Ps 102,18 zweimal vorkommende ‘Gebet’ mit zwei verschiedenen Wörtern übersetzt wird, ist wohl dem Übersetzer zuzuschreiben, der ein Synonym verwendete, um nicht ein und dasselbe Wort mehrmals in einem Vers zu gebrauchen; es könnte sich hierbei aber auch um einen Einfluß der Septuaginta handeln“ (1989:203).

(12) Ps. 102.18
Mart. (s.): Won wobroczi ßo k modlitwi tych wopuſchczenych / a nepohani gich proſtwy.
Mart. (n.): Er wendet ſich zum Gebet der verlaſſenen / Vnd verſchmehet ihr Gebet nicht.
Luth. (1534): Er wendet ſich zum gebet der verlaſſenen / Vnd verſchmehet jr gebet nicht.
Wulg.: Respexit in orationem humilium / Et non sprevit precem eorum.
Biblija 1728: Won wobrocżi ßo kmodlitwi tych wopuſchczenych, a neſazpi jich proſtwu.

Dwěluju, hač tajke stilistiske faktory w Martinijowych přemyslenjach abo też pola druhich přeložerjow reformaciskeho časa wulku rolu hrajachu. A woni bychu so lědma zwažili Luthera stilistisce polěpšić. Zo so wo wliw Septuaginty jedna (προσευχή resp. δεησισ), je najskerje wěrno, ale jenož indirektnje, dokelž bazuje tekst psalmow we Wulgaće na Septuagince. Też tu njewobkedźbujemy wliw Wulgaty jenož pola Martinija, ale też w Bibliji 1728.

Tak też w přikładźe čisło 13:

(13) Ps. 32.12
Mart.(s.): Weſſylcze ßo teho KNESA / a budzcze weſyli wy prawi a chwalcze ßo ſchice wy proſtege wutroby.
Mart. (n.): Frewet euch des HERRN vnd ſeidt frölich jhr Gerechten / vnd rühmet alle jhr Frommen.
Luth. (1534): Frewet euch des HERRN vnd ſeid frölich jr gerechten / Vnd rhümet alle jr frumen.
Wulg.: Laetamini in Domino, et exsultate, iusti; Et gloriamini, omnes recti corde.
Biblija 1728 (32.11): Weßelcże ßo teho KNESA, a ſradujcże ßo, wy prawi, a łoßkajcże wſchizy, kotſi ſcze praweje wutroby.

Pasaža „a chwalcze ßo ſchice wy proſtege wutroby“ w psalmje 32.12 wotpowěduje němskej wersiji „und rühmet alle ihr Frommen“. Bjez dźiwa tuž, zo zarjaduje Hórnik (1871:6) tutón ekwiwalent němskeho adjektiva *fromm* do swojeho zapiska „zajimawych słowow“. Ossadnik wospjetuje Hórnikowe přispomnjenje, ale też wona njewujasnjuje,

čehodla so *fromm* přełožuje jako *prosteje wutroby*. Wotmołwu na tute prašenje pak namakamy we Wulgaće, hdźež čitamy: „Et gloriamini, omnes recti corde“. Překwapjenku pak dožiwimy, hdyž přirunujemy z tym samsny wotrězk w Bibliji 1728, dokelž tu namakamy „a łoßkajcże wſchizy, kotſi ſcze praweje wutroby“. Tak pokazuje přirunanje w tutym padźe, zo njeje wotbłyšć Wulgaty jenož pola Martinija widźomny, ale też w Bibliji 1728, hačrunjež so formulaciji cyle njekryjetej (*praweje wutroby* resp. *prosteje wutroby*).

Dalši pad paralelneho slěda Wulgaty pola Martinija a w Bibliji lěta 1728 namakamy w přikładźe čisło 14:

(14) Ps. 102.21

Mart. (s.): So byh won wyſſlyſchal to ſdychowani tych gatych / a wypuſchczyl teh dzyczi tege ſmerczy.

Mart. (n.): Daß er das ſeufftzen des Gefangenen höre / Vnd loß mache die Kinder des Todes.

Luth. (1534): Das er das ſeufftzen des gefangenen höre / Vnd los mache die kinder des todes.

Wulg.: Ut audiret gemitus compeditorum, Ut solveret filios interemptorum;

Biblija 1728: So by wußłyſchał ſdychowanje jatych, a wotwjaſał dżjeczi teje ßmercże.

Tu jewi so pola Luthera singular *das Seufzen des Gefangenen*, porno tomu mamy plural *zdychowanje tych jatych* pola Martinija, *zdychowanje jatych* w Bibliji 1728 a *compeditorum* we Wulgaće.

Njehodźi wšak so twjerdźić, zo jedna so w kóždym padźe wo slěd Wulgaty, hdyž namakamy pola Martinija rozdźěl mjez serbskej wersiju a němskej, też hdyž serbska wersija so Wulgaće runa. Dyrbimy kedźbliwje postupować, dokelž też němski tekst njeběše dospołnje stabilny, kaž demonstruje přikład 15:

(15) Ps. 102.16

Mart. (s.): So czi Pohani ßo / KNEZE / twogeho ṁena bogagu

Mart. (n.): Das die Heyden den Namen des HERRN fürchten

Luth. (1534): Das die Heiden HERR deinen namen förchten

Wulg.: Et timebunt gentes nomen tuum, Domine

Biblija 1728: So bychu pohanjo mena teho KNESA ßo bojeli

Martinijowa serbska formulacija drje so wot němskeje wersije w jeho knižce wotchila a Wulgaće runa, ale kryje so z Lutherowej wersiju z lěta 1534.

Tuž dyrbimy sej wjacekróć přemyslić, prjedy hač přińdźemy ke konkluziji, zo dźe wo wliw Wulgaty na serbski přełožk. W přikładźe čisło 16 możemy njedoslědnosć mjez serbskim přełožkom a němskej wersiju jenož jako wuslědk ćišćerskeho zmylka w němskej wersiji wujasnić:

(16) Ps. 51.14

Mart. (s.): ſo ßo czi hreſchnicy k tebi wobrocza.

Mart. (n.): das ſich die Sünder zu mir bekehren.

Luth. (1534): Das ſich die ſunder zu dir bekeren.

Wulg.: Et impii ad te convertentur.

Biblija 1728 (51.15): ſo bychu ßo rjeſchnizy ktebi wobrocżili.

Zo so tola w někotrych padach woprawdźe wo slědy Wulgaty w Martinijowym teksće jedna, a druhdy samo wo slědy Wulgaty w Bibliji 1728, sym spytał dopokazać.

Porjedźenje Swjateho pisma a nowe přełoženje Noweho a Stareho Testamenta z prěnjotneju rěčow grjekšćiny a hebrejšćiny běše jedne z hłownych žadanjow reformacije. Erasmus Rotterdamski běše dopokazał, zo so někotre z najbóle woblubowanych doktrinow srjedźowěkowskeje cyrkwje na wopačne přełožki we Wulgaće złožowachu (McGrath 2001:55–59). Dźiwajo na njedostatki Wulgaty je Luther cyłu bibliju z prěnjotneju rěčow do němčiny přełožił. Tuž je trochu njewočakowane, hdyž zwěsćimy, zo so pola Martinija a samo w Bibliji lěta 1728 hišće slědy Wulgaty namakaja. Štyrjo přełožerjo Langa, Jokuš, Běmar a Wawer wězo njejsu Wulgatu w zapisku swojich žórłow naspomnili a dwěluju, hač bychu ju wužiwali. Też Martini ju najskerje wužiwał njeje, dokelž běše wona znata jako njespušćomna wersija biblije. Sym też z Rudolfom Jenčom přezjedny, kiž měnješe, zo njejsu štyrjo přełožerjo Biblije 1728 najskerje wužiwali Martinijowy přełožk. Paralele mjez Martinijom a Bibliju 1728 njejsu dopokazy wliwa Martinija na nju. Slědy Wulgaty pola Martinija a w Bibliji lěta 1728 su skerje dopokazy, zo eksistowachu někotre dźěle biblije hižo před reformaciju w serbskich přełožkach. Psalmy hrajachu wulku rólu w wobrjadach srjedźowěkowskeje cyrkwje, wosebje sydom pokutnych psalmow. Slědy Wulgaty su Martini, Langa, Jokuš, Běmar a Wawer najskerje nimo wole z eksistowacych předreformaciskich přełožkow přewzali, kotrež złožowachu so na Wulgatu a kotrež su so potom zhubili. W předležacym přepytowanju je wězo wjele njedostatkow, předewšěm dokelž njejsym dźiwał na hornjoserbski psalter Praetoriusa, Mateja a Racy z lěta 1703, ke kotremuž hišće njemějach přistup.[1] Je pak mało prawdźepodobne, też hdyž tutón njedostatk narunam, zo móhli nowe slědźenja moju hłownu tezu powalić, mjenujcy, zo su w Martinijowych pokutnych psalmach a też we wotpowědnych psalmach w Bibliji 1728 snadne slědy starych předreformaciskich přełožkow z Wulgaty. W tutych slědach słyšimy słaby, daloki wothłós zhubjeneje serbskeje literatury srjedźowěka.

Literatura

Biblija (1728): Biblia, to je, Zyłe Szwjate Pißmo Stareho a Noweho Sakona [...] w Budeschini.

HÓRNIK, Michał (1871): Martiniowe pokutne psalmy z l. 1627, w: ČMS XXIV (43), s. 3–14.

JENČ, R. (1968): Normowace tendency w nastupanju woznamjenjenja porowosće w hornjoserbskej bibliji z l. 1728, w: Lětopis A 15/1, s. 48–65.

KRAL, M. (1936): Martinijowe pokutne psalmy z lěta 1627, w: ČMS LXXXIX (168), s. 65–68.

KŘIŽAN-KLUKŠANSKI, J. (1928): Serbow prócowanja wo serbsku bibliju, w: ČMS LXXXI (154), s. 67–77.

Luth. – Die Luther-Bibel von 1534. Vollständiger Nachdruck. Köln 2002.

MARTINI, G. (1627): Sieben Buß Pſalmen des Königlichen Propheten Davids. Windiſch und Deutſch [...], Budissin.

[1] Po informaciji S. Wölkoweje, kotraž je při redakciji předležaceho nastawka tekst Psaltera z l. 1703 přirunowała, kryja so přikładowe městna, hdźež namakaja so slědy wulgaty też w bibliji z l. 1728, we wšitkich padach z formulacijemi w Psalteru.

Mart. (n.) – Martinijowe pokutne psalmy, němski tekst.
Mart. (s.) – Martijowe pokutne psalmy, serbski tekst.
MCGRATH, A. (2001): In the Beginning. The Story of the King James Bible, London-Sydney-Auckland.
MICHAŁK, F. (1972): Latinizmy a germanizmy w rěči J. H. Swětlika. Přinošk k stawiznam hornjoserbskeje spisowneje rěče, w: Lětopis A 19/1, s. 52–106.
SWĚTLIK, J. H. (1721): Vocabularium Latino-Serbicum [...], w Budeschṅe/ Fotomechanischer Neudruck mit einem Vorwort von F. MICHAŁK, Bautzen 1988.
OSSADNIK, E. M. (1988): Der Einfluß des deutschen Vorbildes auf die obersorbische Übersetzung der Sieben Bußpsalmen von Gregor Martini (1627), w: Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 34, s. 183–185.
OSSADNIK, E. M. (1989): Die christliche Terminologie in der ältesten sorbischen Psalmenübersetzung, w: Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 35, s. 201–208.
SCHUSTER-ŠEWC, H. (2001): Die ältesten Drucke des Obersorbischen. Wenceslaus Warichius und Gregorius Martini, Eine sprachwissenschaftliche Analyse. Mit Faksimiledruck, Transliteration und Transkription, Bautzen.
Wulgata – Biblia Sacra iuxta Vulgatam Clementinam. Sexta editio, Matriti 1982.